

UNIWERSYTET
ŁÓDZKI

**Zakład Psychoprofilaktyki i Psychologii Uzależnień
Instytut Psychologii
ul. Smugowa 10/12, 91-433 Łódź**

tel. 42 6655514, email: janchochkiewicz@poczta.onet.pl

dr hab. Jan Chodkiewicz, prof. UŁ

Łódź 22.08.2018

Instytut Psychologii

Uniwersytet Łódzki

Uniwersytet Warszawski

Wydział Psychologii

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Karola Lewczuka

**Korzystanie z pornografii, rozwój symptomów nałogowych oraz poszukiwanie pomocy
psychologicznej ze względu na nałogowe zachowania seksualne**

Promotor: dr hab. Mateusz Gola

Promotor pomocniczy: dr Dorota Kobylińska

Praca doktorska mgr Karola Lewczuka podejmuje istotną oraz aktualną problematykę, dotyczącą nałogowego korzystania z pornografii, a także czynników powiązanych zarówno z rozwojem problemu, jak i poszukiwaniem pomocy. Zagadnienia te, jak słusznie pisze Autor w części teoretycznej, zajmują sporo miejsca w środkach masowego przekazu oraz literaturze popularnonaukowej, natomiast mniej w rzetelnych badaniach naukowych. Stąd idea prezentowanych badań wydaje się ze wszech miar słuszną, zwłaszcza, że obserwowany obecnie niebywały rozwój

znaczenia technologii internetowych przyczynia się również do wzrostu korzystania z pornografii, głównie poprzez ułatwienie dostępu i jego nieograniczone możliwości.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska składa się z trzech części – teoretycznej, empirycznej oraz dyskusji wyników. Autor zrezygnował z tradycyjnego podziału pracy na rozdziały i podrozdziały. Każda z części zawiera odrębnie zatytułowane fragmenty. Praca składa się także z bibliografii oraz załączników i liczy w sumie 135 stron.

Pierwsza – teoretyczna część pracy obejmuje 30 stron, na których Autor:

- przedstawił wyniki badań dotyczących rozpowszechnienia nieproblematicznego i problematycznego korzystania z pornografii;
- opisał definicje, nazewnictwo i kryteria patologicznej hiperseksualności, w tym przyjęte przez Niego jako odniesienie w pracy kryteria Martina Kafki z 2010 roku;
- zajął się relacjami między rozpowszechnieniem internetu a korzystaniem z pornografii i dostępnością pornografii on-line;
- dokonał analizy kontrowersji związanych z dużym zróżnicowaniem uzyskanych wyników badań oraz kontrowersji dotyczących norm zachowań seksualnych;
- opisał specyfikę korzystania z pornografii w grupie kobiet.

Opisując zagadnienia teoretyczne oraz kontrowersje i niejasności dotyczące analizowanej problematyki Autor wysnuwa jednocześnie przesłanki do badań własnych, które opisuje w części empirycznej oraz zależności, których potwierdzenia oczekuje.

Zalety części teoretycznej to oparcie się na aktualnej, praktycznie w całości anglojęzycznej literaturze przedmiotu oraz ciekawie zarysowana problematyka badań własnych wynikających z przedstawionych, niejednoznacznych danych. Niestety, ta część zawiera również sporo ograniczeń do których chciałbym się odnieść.

Po pierwsze część teoretyczna jest bardzo uboga - zawiera 30 stron. Autor nie opisał w niej szeregu ważnych, moim zdaniem, aspektów. Przede wszystkim brakuje części poświęconej psychologicznym korelatom patologicznej hiperseksualności, teoria zawiera właściwie tylko opis roli zmiennych socjodemograficznych i kontrowersji związanych z tą rolą. Tak dalece posunięty redukcjonizm jest dla mnie niezrozumiały, biorąc pod uwagę, iż rozprawa ma mieć charakter psychologiczny. Nie ma więc w tej części nic na temat roli temperamentu w powstawaniu tych zachowań, choć literatura na temat związków np. psychobiologicznej teorii osobowości w ujęciu Roberta Cloningera, (a zwłaszcza takich jej wymiarów jak poszukiwanie nowości i unikanie szkody) z rozwojem zachowań nałogowych, także behawioralnych jest bogata. Nic nie ma o roli impulsywności, roli wczesnodziecięcych doświadczeń i traum oraz historii rodzinnej w rozwoju problemu. Ponadto, dostępne także w literaturze polskiej źródła (np. Lew-Starowicz M. (2016). Patologiczna hiperseksualność. W: Habrat B (red.) Zaburzenia uprawiania hazardu i inne tak zwane nałogi behawioralne. W-wa: IPIN lub Grzegorzewska I., Cierpiałkowska L. (2018). Uzależnienia behawioralne. W-wa: PWN) i praktyka kliniczna wskazują wyraźnie na wysokie prawdopodobieństwo współwystępowania szkodliwych zachowań seksualnych z innymi problemami psychicznymi - najczęściej uzależnieniami substancjalnymi, zaburzeniami lękowymi, nastroju (zwłaszcza depresją), tendencjami suicydalnymi, zaburzeniami kontroli impulsów, osobowości. Także o tym wszystkim Autor milczy. Dlaczego?

Literatura przedmiotu, także powyżej przytoczona, podaje szereg różnych konceptualizacji i kryteriów diagnostycznych hiperseksualności, np. propozycja Goodmana (1998), Carnesa (2005), Colemana (1992) i Kafki (2010). Autor w swojej pracy nie przytacza tych koncepcji, koncentrując się tylko na ujęciu Kafki, nie podając w sposób przekonujący dlaczego tę właśnie koncepcję uznaje za najważniejszą.

I wreszcie, Autor nic nie pisze o tym, jak wygląda terapia osób przejawiających patologiczną hiperseksualność, choć na ten temat jest wiele źródeł i sam chce się zająć motywami poszukiwania pomocy. Dlaczego więc choć krótko, nie opisze jak taka pomoc wygląda?

Tak więc, podsumowując część teoretyczną uznaję za zdecydowanie zbyt redukcjonistyczną. Od Autora rozprawy doktorskiej oczekuje się przecież szerokiej znajomości literatury dotyczącej nie tylko roli zmiennych socjodemograficznych ale i tła problemu oraz roli zmiennych psychologicznych. Dopiero na takim tle można, moim zdaniem, umocować model (modele) badań i wybór zmiennych do jego (ich) weryfikacji.

W części empirycznej Autor przedstawił wyniki trzech badań. Badanie pierwsze miało na celu analizę zmian w rozpowszechnieniu korzystania z pornografii online w populacji polskiej w okresie od 2004 do 2016 roku. Analizowane dane nie były wynikiem badań własnych, lecz pochodziły z badania panelowego prowadzonego przez zewnętrzną firmę badawczą, która zbiera informacje o aktywności internetowej jego użytkowników. Badanie to, jak przyznaje sam Autor, zawiera analizy raczej socjologiczne niż psychologiczne i należy je traktować pomocniczo w stosunku do „głównych” badań, tj. badania numer 2 i 3. Prezentowane analizy objęły dane pochodzące z siedmiu miesięcznych okresów z października 2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014, 2016. Nie obejmowały analizy intensywności korzystania z pornografii, a jedynie jej fakt (odpowiedź na pytanie czy badany odwiedził stronę zawierającą treści pornograficzne czy też nie). Zastosowane analizy wykazały (zgodnie z oczekiwaniami), że w latach 2004-2016 odsetek osób odwiedzających strony pornograficzne online, równoległe z odsetkiem użytkowników internetu znacząco wzrósł. Jednocześnie dalsza analiza wykazała, że odsetek osób korzystających z pornografii online był w analizowanym okresie w miarę stabilny i znajdował się w przedziale od 30% do 40%, co przemawia za tym, że wzrost korzystania z pornografii jest najbardziej napędzany rozwojem internetu. Ponadto, zgodnie z oczekiwaniami, okazało się, że w prawie wszystkich grupach wiekowych to mężczyźni znacząco częściej korzystają z

pornografii (wyjątek stanowiła tylko grupa najmłodsza). Aby odpowiedzieć na pytanie o związki czynników demograficznych oraz okresu analizy z korzystaniem ze stron pornograficznych Autor zastosował hierarchiczną analizę regresji logistycznej. Analiza ta wykazała, że mężczyźni oraz osoby mieszkające w mniejszych miejscowościach z większym prawdopodobieństwem odwiedzali strony pornograficzne. Prawdopodobieństwo odwiedzania stron pornograficznych wśród użytkowników internetu było też nieco wyższe z każdym kolejnym rokiem badania. Z kolei wiek badanych z korzystaniem przez nich z pornografii wykazywał związek krzywoliniowy. Wymienione efekty okazały się istotne statystycznie, ale ich siła była niska lub bardzo niska, a wprowadzone do modeli zmienne tłumaczyły ok 8 % wariacji w zmiennej zależnej.

Podsumowując to badanie, w którym Autor wykazał się bardzo dobrą znajomością analiz statystycznych, stwierdzić należy, iż otrzymane wyniki są zgodne z oczekiwaniami nie tylko Autora, ale także w aspekcie potwierdzanej w różnorodnych doniesieniach naukowych (także poświęconych innym zmiennym psychologicznym) stosunkowo niewielkiej roli zmiennych demograficznych w tłumaczeniu wariacji otrzymanych wyników.

W prezentacji wyników tego badania doszedł do głosu także (choć tylko w jednym przypadku) wspomniany wcześniej redukcjonizm. Na stronie 54 Autor pisze bowiem (cyt.): „ponieważ analiza miała charakter eksploracyjny przeprowadzono również analizy dla innych interakcji, których wystąpienie byłoby zasadne z punktu widzenia obecnie dostępnej literatury. Poza interakcjami zamieszczonymi w omawianym modelu regresji żadna inna interakcja nie wyjaśniała jednak więcej niż 0.1% wariacji zmiennej zależnej. Z tego względu interakcje te nie zostały włączone do modelu”. Wydaje się, że taki opis nie ma głębszego sensu dopóki nie zostanie podane jakie interakcje były analizowane i jakie były doniesienia z literatury na podstawie których je przeprowadzono. Ponadto, jeśli były jakieś doniesienia z literatury wskazujące na rolę tych interakcji, a Autor tej roli nie wykazał, może być to również istotną informacją i przyczynkiem do dyskusji.

Badania 2 i 3 dotyczyły między innymi relacji między poszukiwaniem pomocy psychologicznej w związku z nałogowymi zachowaniami seksualnymi a częstotliwością korzystania z pornografii, nasileniem negatywnych symptomów związanych z tą aktywnością, kontaktem z pornografią w ciągu życia i religijnością. Jednym z celów było też dokonanie charakterystyki osób poszukujących pomocy psychologicznej. Badania przeprowadzono w grupie mężczyzn (badanie 2) i kobiet (badanie 3) poszukujących i nieposzukujących pomocy w związku z problematycznym korzystaniem z pornografii. W celu odpowiedzi na postawione pytania zastosowano złożone i adekwatne procedury statystyczne.

Badanie na grupie mężczyzn (badanie 2) wykazało, iż osoby poszukujące pomocy (terapii) w związku z problematycznym korzystaniem z pornografii rzadziej pozostają w związku intymnym, dłuższy jest u nich czas od ostatniej aktywności seksualnej z drugą osobą, spędzają więcej czasu na oglądaniu pornografii oraz odczuwają większe nasilenie negatywnych symptomów związanych z nałogowymi zachowaniami seksualnymi. Osoby takie charakteryzuje także wyższy poziom religijności. Analizy (model ścieżkowy) przeprowadzono też dla wzajemnych relacji wyodrębnionych zmiennych, uzyskując szereg interesujących zależności.

Badanie na grupie kobiet (3) jest jednym z nielicznych skupiających się na problematycznym korzystaniu z pornografii w tej grupie. Było ono przeprowadzone analogicznie jak badanie mężczyzn, dlatego nie rozumiem czemu zostało opisane jako osobne z ponownym podawaniem np. zastosowanych metod, statystyki etc., skoro były one takie same. W badaniu kobiet dodano tylko dwie zmienne, reszta była identyczna z badaniem mężczyzn. Nie bardzo zresztą wiadomo dlaczego te zmienne (ciągi masturbacyjne, najdłuższy czas oglądania pornografii non-stop) dodano akurat u kobiet - czy, a jeśli tak to jakie przemawiały za tym przesłanki?

Badanie to wykazało znaczne podobieństwa, ale i pewne różnice pomiędzy problematycznym korzystaniem z pornografii w grupie kobiet, w porównaniu z mężczyznami (różnice dotyczyły m.in.

roli czasu, od ostatniej aktywności seksualnej oraz roli czasu poświęconego na praktyki religijne). Obydwa badania wskazały także na większe znaczenie dla poszukiwania pomocy kryteriów jakościowych (negatywne symptomy) w porównaniu z ilościowymi (czas korzystania z pornografii), choć rola tych pierwszych była silniejsza w przypadku mężczyzn.

W ciekawie napisanej i obszernej dyskusji, Autor odnosi się osobno do wyników każdego z badań własnych, formułuje hipotezy dotyczące różnic własnych wyników z wynikami innych badań oraz wskazuje możliwe kierunki dotyczące przyszłych poszukiwań. Ukazuje również niektóre ograniczenia swoich badań, słusznie postulując m. in. dalsze prowadzenie podobnych badań w schemacie podłużnym. Ta część, podobnie jak część teoretyczna napisana jest ciekawie i oparta jest na aktualnej i bogatej literaturze przedmiotu. To, czego zabrakło mi w opisie ograniczeń, to odniesienie się do cechującego pracę redukcjonizmu, a więc braku w niej wielu zmiennych psychologicznych, zarówno mogących sprzyjać poszukiwaniu pomocy, jak i mogących hamować ten proces (zmienną sprzyjającą może być np. wysoki poziom unikania szkody i lęku, a hamującą poszukiwanie nowości i impulsywność). Brak też refleksji nad rolą innych, nieuwzględnionych przez Autora zmiennych (choćby współwystępowania uzależnień - w wielu ośrodkach pacjentom uzależnionym np. od alkoholu terapeuci proponują leczenie problemów seksualnych, i to właśnie może być decydujące dla zgłoszenia się po pomoc).

Pracę kończy część poświęcona podsumowaniu oraz implikacjom praktycznym.

Od strony formalnej praca zawiera kilka błędów stylistycznych i interpunkcyjnych. Autor używa w niej zamiennie formy bezosobowej jak i osobowej, co powinno być ujednoczone.

Ogólna ocena pracy

Podsumowując, praca posiada zarysowane powyżej ograniczenia (których pokazanie, jak mam nadzieję, może pomóc Autorowi w dalszych poszukiwaniach), ale i mocne strony, do których zaliczyć można nowatorstwo tematu, oparcie się na bogatej i aktualnej literaturze przedmiotu, dociekliwość

badawczą Autora, umiejętność stawiania pytań i formułowania hipotez, zastosowanie złożonej i poprawnej statystyki, pogłębioną analizę i interpretację wyników. Ponadto, co stanowi istotne novum, badania 2 i 3 polegają m in. na porównaniu osób przejawiających zachowania problemowe, które korzystają i nie korzystają z pomocy psychologicznej, co może stanowić przesłankę do działań edukacyjnych i profilaktycznych.

Biorąc pod zalety i wady recenzowanej pracy uwagę uważam, iż zalet jest więcej, tak więc sądzę, że odpowiada ona warunkom określonym w aktualnie obowiązującej ustawie o tytule naukowym i stopniach naukowych. W związku z powyższym wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego o dopuszczenie mgr Karola Lewczuka do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Jan Chodkiewicz